

Sisekaitseakadeemia

Justiitskolledž

Madis Vaikmäe

KS030

PROGRAMMI „ PAARISUHETE HOIDMINE JA
TAASTAMINE” VÄLJASÕIDUSEMINARI HINDAMINE
VANGLAAMETNIKE VAATENURGAST

Lõputöö

Juhendaja:

Triin Tarendi, MSW

Tallinn 2008

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Kolledž: Justiitskolledž	Kuu ja aasta: Mai 2008
Töö pealkiri: Programmi „Paarisuhete hoidmine ja taastamine” väljasõiduseminari hindamine vanglaametnike vaatenurgast	
Töö autor: Madis Vaikmäe	allkiri:
<p>Käesolev lõputöö on kirjutatud teemal Programmi „ Paarisuhete hoidmine ja taastamine” väljasõiduseminari hindamine vanglaametnike vaatenurgast</p> <p>Töö on kirjutatud 41 leheküljel. Kasutatud allikate koguarv on 14. Lõputöö keeleks on eesti keel. Võõrkeelne kokkuvõte on vene keeles. Lõputöö koosneb 4 peatükist ja kasutatud on ühte joonist.</p> <p>Käesoleva töö uurimusobjektiks on Tallinna vangla endised ja praegused ametnikud, kes osalesid sotsiaalprogrammis „ Paarisuhete hoidmine ja taastamine”.</p> <p>Käesoleva lõputöö eesmärgiks on uurida, mida arvavad ja teavad sellest programmist ametnikud, kes on osalenud programmis ning leida lahendusi programmis paremaks muutmiseks.</p> <p>Uurimusmeetodina on kasutatud poolstruktureeritud intervjuud, mis viidi läbi Tallinna vangla praeguste ja endiste vangistus-, järelevalve- ning julgeolekuosakonna ametnikega.</p> <p>Uurimustöö tulemusena selgus, et ametnikud peavad programmi vajalikuks, kuid ametnikud, kes olid töötanud alla aasta ei olnud kursis programmi tingimustega ja nende arvates ei tohiks ametnikud osaleda programmi raames toimuvates rollimängudes koos kinnipeetavatega.</p>	
Võtmesõnad : kinnipeetav, vangla, perekond, sotsiaalprogramm, paarisuhe, vanglaametnik	
Keywords : internee, prison, family, socialprogram, couplerelationship, prisonofficer	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud:	
Juhendaja allkiri:	

SISUKORD

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
SISSEJUHATUS	4
1. SOTSIAALPROGRAMMID.....	6
1.1 Sotsiaalprogrammid õigussüsteemis	6
1.2 Pereprobleemidele suunatud programmid välisriikide vanglates	7
1.3 Sotsiaalprogrammid Eesti õigussüsteemis.....	12
2. PROGRAMM „PAARISUHETE HOIDMINE JA TAASTAMINE“	14
2.1 Perekonna tähtsus inimese elus.....	15
2.2 Programmi „Paarissuhete hoidmine ja taastamine” tutvustus	17
2.3 Lühiajalise väljaviimise korraldamine ja lühiajaliselt väljaviimiselt naasmine	20
2.4 Vanglaametnike ülesanded programmis	23
3. UURIMUSTÖÖ EESMÄRK JA MEETOD.....	24
3.1 Uurimustöö eesmärk ja hüpoteesid	24
3.2 Uurimustöö valim ja meetod.....	24
4. UURIMUSTÖÖ ANALÜÜS JA TULEMUSED	26
4.1 Programmi vajalikkus	26
4.2 Vanglaametnike osalemine ja vajalikkus programmis	26
4.3 Vanglaametnike mõtted programmi parandamiseks.....	28
4.4 Ettepanekud	29
KOKKUVÕTE	31
PE3IOME.....	32
KASUTATUD KIRJANDUS.....	33
LISA 1.....	33
LISA 2.....	36
LISA 3.....	37
LISA 4.....	39
LISA 5.....	40
LISA 6.....	41

SISSEJUHATUS

Käesolev lõputöö on kirjutatud teemal „Programmi paarisuhete hoidmine ja taastamine väljasõiduseminari hindamine vanglaametnike vaatenurgast“. Vangistus jagatakse kolme faasi: vastuvõtu-, põhi- ja vabastamisfaas. Kolmandas ehk vabastamisfaasis hakatakse tegema erinevaid ettevalmistusi, et kinnipeetava tagasi suundumine ühiskonda oleks võimalikult valutu. Selleks aitab sotsiaaltöötaja lahendada probleeme ja taastada sotsiaalseid sidemeid, mis on tekkinud suhete ahenemisega väliskeskkonnaga. Üks võimalus kinnipeetava suhteid parandada on pakkuda neile võimalust osaleda sotsiaalprogrammis „Paarisuhete hoidmine ja taastamine“.

Antud teemat pidas autor vajalikuks uurida, sest peresuhted on inimese elus väga tähtsad, eriti aga kinnipeetavate jaoks, kuna heade peresuhte olemasolu aitab kinnipeetaval peale vabanemist kiiremini sulanduda ühiskonda ning ületada vabanemisega kaasnevat kriisi. Vanglaametnike professionaalne osalemine programmis aitab kaasa programmi õnnestumisele, seega on vajalik teada, mida arvavad ja kuidas suhtuvad ametnikud programmi „Paarisuhete hoidmine ja taastamine“.

Lõputöö koosneb neljast peatükist. Esimese ja teise peatüki moodustab teoreetiline käsitlus, millest esimese alapeatükkides käsitletakse sotsiaalprogramme Eesti õigussüsteemis.

Teises peatükis käsitletakse sotsiaalprogrammi „Paarisuhete hoidmine ja taastamine“. Alapeatükkides tutvustatakse antud programmi, räägitakse perekonna tähtsusest inimese jaoks, samuti kirjeldatakse lühiajalise väljaviimise korraldamist ja lühiajaliselt väljaviimiselt naasmist ning vanglaametnike ülesandeid väljasõiduseminaril.

Kolmanda peatüki teemaks on uurimustöö eesmärk ja meetod. Selle alapeatükkides on tutvustatud uurimustöö eesmärki, hüpoteese, valimit ja metoodikat.

Lõputöö neljandas peatükis keskendutakse uurimustöö analüüsile ja tulemustele. Alapeatükkides arutletakse autori poolt läbi viidud intervjuude üle, samuti toob autor nii

enda kui ka intervjueeritavate poolt välja mõtteid ja ettepanekuid programmi tõhustamiseks ja parendamiseks.

Antud töö eesmärk on uurida, mida arvavad sotsiaalprogrammi „Paarisuhete hoidmine ja taastamine“ raames läbi viidud väljasõiduseminarist selles osalenud vanglaametnikud ning välja selgitada nende seisukohad, kuidas saaks programmi läbiviimist paremaks muuta ja selle tõhusust suurendada.

Autor on püstitanud järgmised hüpoteesid:

- Väljasõiduseminaril kaasas olevad ametnikud ei võta programmi tõsiselt ning ei pea õigeks programmis osalemist;
- Ametnike teadmised programmi kohta on vähesed.

1. SOTSIAALPROGRAMMID

1.1 Sotsiaalprogrammid õigussüsteemis

Tänapäeval ei ole vangla enam ainult karistusasutus, vaid koht kus tegeletakse kinnipeetavate taasühiskonnastamise ja uute kuritegude riski alandamisega. Üks võimalus kinnipeetaval valutult ühiskonda sulanduda on motiveerida neid osa võtma erinevatest kinnipeetavatele suunatud sotsiaalprogrammidest.

1990-ndatel tõusis kriminoloogias esile riskikeskse ennetamise paradigma mõju. See tähendab, et esmalt tuleb kindlaks teha kuritegevuse põhilised riskifaktorid ja siis leida ning kasutada neile vastavaid ennetusmeetodeid (Hilborn jt 2004:3).

Uuringud näitavad, et vanglaprogrammid toodavad kinnipidamisasutustes positiivset keskkonda nii kinnipeetavatele kui ka töötajatele. See mõjutab vangla turvalisust, kontrolli, kaebusi, kinnipeetavate ohutust, režiimi õiglust (Harding 2000:2).

Eeldatakse, et parimad programmid on need, mis põhinevad grupitööl. Uuringud seda ei kinnita. Efektiivsed on ka individuaalne ja perekonnatöö. Tähtis on valida iga riskifaktori, eesmärgi ja vajadusega tegelemiseks sobiv meetod.

Grupitöö sobib:

- 1) rollimänguks ja sobiva käitumise treenimiseks;
- 2) kogemuste najal töötamiseks;
- 3) kaaslastele pakutavateks väljakutseteks ja toetuseks;
- 4) kognitiivsete ja interpersonaalsete oskuste treeninguks;
- 5) ühiste raskuste üle mõtisklemiseks.

Individuaalne töö sobib:

- 1) kurjategijatele, kes vajavad kõrge riski puhul sekkumist ja tõhusat järelevalvetaset, et kaitsta teisi tõsise ohtlikkuse eest;

- 2) mõtiskluseks mingi isikliku tunnistuse üle;
- 3) enesevaatluseks ja enesejuhendavaks treeninguks;
- 4) õpetamiseks või grupitöö õppimise tulemuste rakendamisel isiklikes tingimustes;
- 5) grupiprogrammis osalemist takistavate teguritega tegelemiseks;
- 6) grupiprogrammiks ettevalmistamiseks ja motiveerimiseks.

Perekonnatöö on sobilik siis, kui kriminogeensed vajadused pärinevad perekonnast või kui perekond võiks olla võtmetähtsusega kaitsvaks faktoriks (Chapman jt 1998:18).

1.2 Pereprobleemidele suunatud programmid välisriikide vanglates

Ka välisriikides kasutatakse kinnipeetavate pereprobleemide lahendamiseks erinevaid sotsiaalprogramme, seega siinkohal toon välja mõned näited välisriikide vanglates läbiviidavatest programmidest.

Vera Õigusinstituut tegeleb sotsiaal- ja õiguslaste uuringute ja projektidega New Yorgis. Vera Õigusinstituudi projekt Greenlight on suunatud just kinnipeetavate peresuhetele. Seal osalesid täiskasvanud meessoost kinnipeetavad kaks kuud enne nende vabanemist. Põhiliselt oli see ettevalmistus nende katseajale asumiseks ja seetõttu osalesid projektis ka kriminaalhooldajad, kes aitasid planeerida katseaega. Esimese osana osalesid kinnipeetavad erinevates töötubades, mille teemadeks olid töö leidmine, praktilised ja kognitiiv – käitumuslikud oskused. Projekti kaasati ka pereliikmed, sest perekond võib olla nii piisavalt suureks toetuseks kui ka stressiallikaks. Programm keskendus sellele, et perekond võiks toetada kinnipeetavat koju naasmisel ja aidata lahendada probleeme. Samuti anti peredele võimalus kohtuda perenõustajaga. Kolmesaja neljakümne üheksast projektis osalejast kasutas seda sada viis kinnipeetavat, suurem osa neist nõustus ka perekonna kutsumisega nõustamisel osalemiseks või palus seda teha nõustajal. 50 kinnipeetavat ja nende perekonda osalesid lõpuks perekonna reintegratsiooni sessioonidel. Projektis Greenlight osalenud olid vanuses hilisteismelistest kuni varaste kuuekümnendateni, need kes osalesid peresessioonidel, olid 20-30-ndates eluaastates.

Enamus neist olid afroameeriklased või latiinod ja enamik pereliikmeid olid naised. Greenlight pakkus kolme tüüpi sessioone:

- 1) paaridele mõeldud grupp, mis oli fokuseeritud suhetele oma partneriga;
- 2) kaasvanema grupp, kus oldi fokuseeritud kinnipeetava suhetele oma lastega;
- 3) päritoluperekonna grupp, kus tegeldi kinnipeetava suhetega tema vanemate, õdede-vendade ja teiste oluliste lähisugulastega.

Viimasesse gruppi võisid liituda kõik, kes omasid olulist rolli kinnipeetava naasmisel ühiskonda.

Tunnid toimusid õhtusel ajal, läbiviijateks olid üks täis- ja üks osalise ajaga töötaja, kes olid läbinud perenõustamise koolituse, grupis oli viis kinnipeetavat ja nende perekonnad. Peale pilootprojekti loobusid koostööst korrektsioonipoolsed partnerid põhjendusega, et neil pole töötajaid, kes oleks koolitatud perenõustamise läbiviimiseks ning kes oleks valmis töötama õhtusel ajal (Bobbitt jt 2004).

Sotsiaalprogrammid, mis on suunatud kinnipeetavatele ja nende perekondadele, peavad arvestama teatud tingimustega, mis ei puuduta teisi programme. Bobbitt ja Nelson (2004) toovad välja asjaolud, millega tuleks arvestada kinnipeetavatele mõeldud pereprogrammide loomisel:

- 1) Aeg ja asukoht – kas programm leiab aset enne vabanemist, pärast seda või mõlemal perioodil ja kus seda läbi viiakse. Uuringud näitavad, et kõige efektiivsemad on programmid, mis algavad kinnipidamisasutuses ja jätkuvad vabaduses. Samas ei ole see kohustuslik. Vahel asub vangla programmis osalenute kodukohast nii kaugel, et pereliikmetel pole võimalik sinna tulla. Isegi kui perekond elab läheduses, on see siiski väljakutse, et kutsuda neid osalema. Traditsionaalsed külustusajad ei ole tihti peresõbralikud, on lühiajalised ja tekitavad konflikte töö või kooliga. Kinnipidamisasutused ei suhtu külalistesse eriti positiivselt, sest nad lõhuvad vangla rutiini. Lõpuks veel asjaolu, et kui vangistusametnik peab viibima sessiooni juures, nagu oli see Greenlight projektis, siis võib see häirida pereliikmeid vabalt rääkimisel. Seetõttu valitakse vahel võimalus, et peredega asutakse tegelema eraldi vabaduses. Samuti on

vajalik leida koostööpartnerid väljaspool kinnipidamisasutust, et jätkata programmi vabaduses.

2) Koos või eraldi – mõned programmid korraldavad eraldi sessioone perekondadele, mõned korraldavad ühiseid tunde. Kui programmi eesmärk on julgustada diskussiooni ja lahendada probleeme, mis on seotud ühise eluga peale vabanemist, siis oleks parim võimalus viia tunde läbi kõigile ühiselt. Teisest küljest – kui eesmärk on väljendada oma tõelisi ja võib-olla negatiivseid tundeid selle suhtes, kuidas antud isiku vangistus on pereliikmeid mõjutanud ja sellest tulenevalt otsustada, kas nad tahavad võtta ta tagasi ning toetada teda, siis oleks abiks, kui kohal ei viibi naasvat pereliiget.

3) Inimeste hõivamine perekonda naasmise programmi – Greenlight projektis leiti, et on raske leida kinnipeetavaid osalema pereprogrammi, vaid 30 protsenti osalenutest tulid sinna vabatahtlikult. Takistavaks toodi asjaolu, et perekond ei saa osaleda – pole lapsi, pereliikmed elavad teises osariigis, nad on haiged või pole neid võimalik kätte saada. Paljud keeldusid, sest nad uskusid, et need sessioonid on nendele inimestele, kellel on “pereprobleemid”. Üks strateegia on, et kasvatada osalejate arvu on teha kinnipeetavatele ettepanek kutsuda pereliikmeid. Perekonnad tahavad rohkem osaleda, kui nad teavad, et pakkumine on osa kinnipidamisasutuse pühendumisest, et aidata peredel edukalt taasühineda. Võimalust, et kinnipeetav on minevikus vanema, lapsena või intiimpartnerina olnud seotud kuritarvitamisega, tuleks kontrollida enne kui, julgustada teda perekonnaga suhtlema.

4) Pereliikmete määratlemine, identifitseerimine ja hõivamine – defineerides perekonda on oluline teada, mis eesmärgiga neid üldse programmi osalema kutsutakse. Kui eesmärk on toetusvõrgustiku loomine, siis võib haarata nii perekonda, partnereid, lähedasi sõpru kui ka mentoreid. Kui eesmärk on koostada strateegia kooselu taastamiseks oma abikaasa ja lastega, siis saab osalejad piiritledagi nendega. Kui perekond on defineeritud, siis tuleb leida võimalus nende osalema kutsumiseks. Mõned Greenlightis osalejad tahtsid ise oma pereliikmetega ühendust võtta, samal ajal kui teised palusid nõustajal helistada või külastada. Vastukajad olid erinevad. Mõned perekonnad väljendasid koheselt huvi ja osalesid sessioonidel. Teised huvitusid samuti, kuid ei ilmunud kunagi. Mõned ütlesid nõustajale, et nad on liiga vihased või liiga hõivatud või pole neil lapsi kellegagi jätta. Leidus ka selliseid, kes olid valmis pigem ootama vabanemiseni kui kuulama “vangla

lubadusi”. Üks kodukülastus lõppes sellega, et perekond võttis ühendust ühe koduvägivalla uurimisega tegeleva organisatsiooniga, et saada nõustamist ja koostada kaitseplaani.

5) Personal – erinevad programmid on teinud erinevaid personalivaikuid. Mõned programmid on kasutanud valitsusele alluvat personali, kellel on sotsiaaltöö ja nõustamise taust. Mõned palkavad täiesti uue personali, mõned on jällegi leidnud personali koostööpartnerite hulgast (näiteks mittetulundusühingud). Enam programme on siiski leidnud, et nad vajavad eriharidusega personali, et pakkuda intensiivset treeningut ja abi. Vabatahtlikud võivad pakkuda suurt elukogemust ja häid kontakte, kuid nende väärtus on piiratud, kui nad just pole palgalise meeskonna poolt treenitud ja superviseeritud. Personalil peaks olema arusaam perekonna süsteemidest, vahendusoskused ja paindlikkus töötamiseks nii korrektsiooniasutuses kui ka ühiskonnas.

6) Kestvus – mõni programm on piirdunud vaid ühe kokkusaamisega, samas kui teised näevad ette arvukaid kohtumiskordi.

7) Programmi sisu – teemad võib valida vestlustest peredega või nad võiks olla abiks perekonna osaluse kasumi suurendamisel. Enamasti puudutatakse järgmisi teemasid:

Vabanemise stress – on selge, et vabanemine tähendab stressi mõlemale poolele. Mõned programmid räägivad peredele vanglaelu detailidest, et nad mõistaksid, kui erinev see kogemus on elust ühiskonnas. Enamasti tehakse seda diskussiooni gruppides. Kogemused näitavad, et sellised vestlused aitavad vähendada viha mõlemal poolel. Mõistetakse, et elu on edasi läinud ja paljud asjad on muutunud. Greenlighti personal märkas, et erinevatel pooltel on erinevad ootused elule pärast vabanemist. Nendest ootustest rääkimine aitas teha realistlikke kompromisse ja vähendada müüte.

Planeerimine – kas enne kui kinnipeetav lahkub vanglast või lühikest aega peale vabanemist panevad pered kokku plaani nende liikme naasmiseks ühiskonda. Parimad plaanid on konkreetsed ja kasutavad perekonna abi otsustamisel – kus oleks kinnipeetaval peale vabanemist kõige parem elada, kuidas pereliikmed saaksid aidata töökoha leidmisel, kuidas saada vajalikku ravi ja millised kohalikud allikad võiksid veel toetust pakkuda. Nende plaanide juurde käivad konkreetsed tähtajad, määravad allikad sissetulekuks, puhkuseks, laste abistamiseks või külastamiseks, raviks jne. Pereliikmed annavad

nõusoleku abistada nii praktilistel viisidel, kui ka emotsionaalselt. Samuti hoitakse isik aruandekohuslasena planeeritu elluviimisel.

Seaduslikud nõuded – Personal selgitab katseaja nõudeid – kodukülastused ja päringud, liikumiskeelud ja nende kontroll ning regulaarne kontakt kriminaalhooldajaga. Nii saab perekond aidata neid nõudeid täita.

8) Näited tegelikust elust, millist edu toob perekonna kaasamine vabanemisprotsessi – tähtis on kirjeldada pereprogrammide komponente, aga parim on edukust väljendada lugude abil.

Carl Mazza (2001), kes on New Yorgi osariigi vanglates viinud läbi projekte, mille käigus õpetati kinnipeetavatele vanemaoskusi, kasutas õpetamisel narratiivi ja peab seda kinnipeetavatega tegelemisel kõige edukamaks. Näiteks palus ta grupiliikmetel mõelda ajale kui nad olid 12-aastased ning lasi vabatahtlikel väljendada oma mõtteid sel teemal. Mazza väidab, et kinnipeetavad lukustatuna oma kambritesse, tegelevad nagunii eneseanalüüsiga, mõteldes nendel pikkadel tundidel oma mineviku, käitumise ja motivatsioonide üle. Vangistus annab võimaluse anda tagasisidet endale ja oma elule. Õpetajana ta toetab seda protsessi ja arendab võimet anda sügavamat tagasisidet endale kui lapsevanemale. Aja jooksul võetakse suuremaid riske, rääkides rohkem endast ja oma tunnetest. Narratiivid aitavad neil avada oma tundeid. Õpetaja aitab neil läbi lugude abil saada poisist isaks. Samuti toob Mazza (2001) esile kui oluline on juhtkonna toetus programmile. See tähendab, et ei tehta takistusi programmi läbiviimiseks ega segata tundi loenduseks ega muuks kontrolliks. See aitab kinnipeetavatel mõista ka selle teema olulisust. Kolmandana toob Mazza (2001) välja vangistusest tulenevad asjaolud, mis ei toeta perekonnaga suhtlemist. Kohtumistoad on ruumid, mis ei kutsu kuidagi kohtuma. Mööbel on institutsionaalne ja tihti vana, seinad on hallid ning ilma kaunistusteta. Paljud vanglad ei luba isadel oma lapsi sülle võtta. Kohtumisele tulek tähendab perele pikka ootamist ja põhjalikku läbiotsimist. Kaasa ei tohi võtta pabereid, joonistusi ja oma kodutöid. Kirjad, mis perele saabuvad, on kaunistatud suure punase templiga – “postitatud kinnipidamisasutusest” ning neid kirju häbenetakse.

1.3 Sotsiaalprogrammid Eesti õigussüsteemis

Esimesed vangla sotsiaaltöötajad Eestis nimetati ametisse 1995. aastal. Esimene rahvusvaheliselt tunnustatud sotsiaalprogramm võeti meie vanglasüsteemis kasutusele 2001. aastal, koostöös Soome Justiitsministeeriumiga said vanglatöötajad koolitust “Viha juhtimise” programmis. Nüüdseks on see programm vanglates levinud ja populaarne nii läbiviijate kui ka kinnipeetavate hulgas.

Sellest ajast on sotsiaalprogrammide hulk Eesti vanglates jõudsalt kasvanud. Enamus neist on välja töötatud koha peal. Ideed on pärit igapäevasest töökogemusest, mõned neist läbivad alles pilootfaasi, teisi rakendatakse igapäevatoos, kolmandad on vormumas juba täiemahulisteks käsiraamatuga programmideks (Valik rehabilitatsiooni programme vanglates 2005:3).

Valik sotsiaalprogramme Eesti vanglates:

Sotsiaalsete oskuste treening – sotsiaalsete oskuste täendamist vajavad kõik õigusrikkujad. Programm on mõeldud õigusrikkujatele, kellel on raske end igapäevaelus väljendada, oma mõtteid analüüsida või käitumist kontrollida. Treeningu käigus õpitakse: kuulama, vestlust algatama, viha ohjama, enda eest seisma, kriitikat vastu võtma, tunnusele reageerima. Sotsiaalsete oskuste treening kestab kahe kuu jooksul kokku kümme tundi.

12 sammu – programm koosneb 12 sammust, iga samm on jagatud päevadeks. Ühe sammu läbimiseks kulub tavaliselt mitu koosolekut. Töövihiku alusel arutletakse ja selgitatakse vastava etapi temaatikat (iga päev läbitakse üks temaatiline tund). Sihtgrupiks on sõltuvusprobleemidega kinnipeetavad.

Eluviisitreening – programmis eesmärgiks on muuta sõltuvust tekitavate ainete tarvitamist. Programm on mõeldud sõltuvusainete kuritarvitajatele /sõltlastele ja hasartmängusõltlastele, kelle puhul sõltuvus põhjustab õigusvastast käitumist. Eluviisitreeningut võib läbi viia nii individuaal – kui ka rühmatööna: 6-10 kohtumist üks kord nädalas 1 – 1,5 tundi.

Noorteprogramm EQUIP – programmi eesmärk on õpetada noortele vastutusrikast mõtlemist ja käitumist kaaslaste abistamise kaudu. Programm koosneb vastastikuse abi ja oskuste omandamise koosolekutest. Programm on mõeldud keskmise või kõrge retsidiivsusriskiga 14 – 21 aastastele vägivaldsetele noortele, kes tahavad ennast muuta. Programm kestab kümme nädalat ja kohtutakse kolm korda nädalas.

Agressiivsuse asendamise treening – Tegu on sisseostetud programmiga. ART on pikaajaline grupitöö kinnipeetavatega, kus kolme etapi vältel – sotsiaalsete oskuste arendamine, vihatunde ja väärtushinnangute analüüs – tegeletakse vägivaldse käitumise asendamise ja hoiakute muutmiseks.

Seksuaalkurjategijate rehabilitatsiooniprogramm – programmi eesmärk on aidata seksuaalkuriteo sooritanul mõista oma kuritegu ja analüüsida selleni viinud asjaolusid. Programm on mõeldud vaimselt tervetele kinnipeetavatele, kellel on kohtuotsusega või individuaalse täitmiskava tingimuseks määratud tagasilanguse ennetamise programmis osalemine. Liituda võib ka vabatahtlikult. Programm kestab aasta ja koosneb kolmest tsüklist.

Viha juhtimine – Sisseostetud programm Anger Management. Kognitiiv-käitumuslik lühikursus, kus töötatakse oma mõtlemise ja käitumisega loengute, näidisolukordade jälgimise, rollimängude, arutelude ja kodutööde abil. Sihtrühmaks on impulsiivse ja agressiivse käitumisega kinnipeetavad.

Ettevalmistus vabanemiseks – programmi eesmärgiks on anda kinnipeetavale teadmised ja praktilised oskused iseseisvaks asjaajamiseks eluaseme ja töö otsimisel, sotsiaalsete probleemide lahendamisel, dokumentide vormistamisel. Sihtgrupiks on lähema poole aasta jooksul vabanevad kinnipeetavad, kes ei ole senise vangistuse ajal saanud vabaduses toimetulekuks vajalikke teadmisi-oskusi. Programmi kestvuseks on kaks kuud, mille jooksul toimuvad loengud kord nädalas, seejärel leiab aset lühiajaline väljaviimine koos sotsiaaltöötajaga.

Liiklusohutuse programm - tegemist on programmiga, mis on välja töötanud Soomes. Programm on mõeldud isikutele, kes on korduvalt juhtinud autot purjuspäi ja saanud selle eest kriminaalkorras karistada. Programmi idee seisneb osalejatega tehtavas

individuaaltöös ja grupitöös, kus mõlemas käsitletakse isiku liikluskäitumisega ja joores juhtimisega seonduvaid küsimusi, püütakse leida põhjuseid sellisele käitumisele ning välja töötada lahendusvariandid, et edaspidi hoiduda purjuspäi autojuhtimisest (Kriminaalhoolduse- ja vanglasüsteemi aastaraamat 2005).

2. PROGRAMM „PAARISUHETE HOIDMINE JA TAASTAMINE“

2.1 Perekonna tähtsus inimese elus

Eri kultuurides on arusaam perekonnast erinev. Enamikus Õhtumaades valitseb monogaamne abielu, kuid mõnes riigis peetakse täiesti vastuvõetavaks, et mehel on mitu naist. Ka pere mõiste on aegade jooksul muutunud. Tänapäeval on kõikvõimalikke peresid: on vabaabielus elavaid paare, ühe vanemaga perekondi, uuesti abiellunuid, lasteta abielupaare, ühisel majapidamisel põhinevat kooselu ning homopaare, kellel on ka lapsi (Asen 1995:8).

Igal perekonnal, nagu ka igal organisatsioonil, on omad eripärad ja omad reeglid. Perekonna habrast tasakaalu võivad kõigutada mitmed tegurid, nagu haigus, tööta jäämine, lapse sünd, kellegi surm jne. (Asen 1995:10).

Tänapäevased paarisuhted on ebapüsivad ja alalises muutumises, lahutuste määr kasvab järjest ja üha enam on nii üksikvanemaga kui ka segaperekondi. Praegu ei ole sugugi selge, millises suunas see olukord aja jooksul muutuma hakkab. Kuid väga tõenäoline on, et vajadus paarisuhete järele ei kao kusagile, sest see pakub osalistele turvatunnet ja stabiilsust ning on kahtlemata parim teadaolev elukorraldus laste üleskasvatamiseks (Crowe 2005:22).

Perekonda võib defineerida kui suhteliselt püsivat inimeste rühma, mille liikmed on omavahelises vere-, abielu- või lapsendamissuguluses ja moodustavad majandusliku üksuse ning keda seob ühine olme, vastastikune abi ja moraalne ning seadusandlik vastutus. Sageli esineb ka definitsioon, mis ütleb, et perekond on iga inimese jaoks primaarne ja olulisim süsteem, kuhu ta kuulub abielu, sündimise või adopteerimise kaudu (Tuulik jt 1999)

M. Tuuliku ja A. Tuuliku (1999) järgi on perekond vajalik nii inimesele kui riigile. Sellest lähtuvalt saame me rääkida perekonna funktsioonidest inimese ja ühiskonna jaoks:

1. ühiskonnaliikmete taastootmine e. soojätkamise funktsioon;

2. seksuaalkäitumise reguleerimise funktsioon;
3. majandusfunktsioon;
4. sotsialisatsiooni funktsioon;
5. emotsionaalse toe ja kaitstuse funktsioon.

Endiselt seovad inimesed oma unistused ja tulevikuplaanid perekonna ja lastega. Sotsioloogilised uuringud veenavad meid, et perekonda väärtustavad ühtviisi kõrgelt nii mehed kui naised- see on igaühele kättesaadav inimliku õnne mudel. Inimene on sotsiaalne olend ja ei saa elada ilma teiste inimesteta väljaspool ühiskonda. Perekond kui sotsiaalne institutsioon tagab inimese arengu ja heaolu. Samas vajab ka iga inimene sellist kohta, kus ta tunneks end hoitult ja kaitstult. Perekond suudab sellist kaitset pakkuda. Kui kogu ühiskonnas on suhted muutunud järjest formaalsemaks, kui inimene ise muutub järjest tähtsusetumaks, on ootused perekonna teistsugustele suhetele väga kõrged. Paljud abielud lahutatakse sellepärast, et sooje suhteid ei tekkinud. Emotsionaalset tuge ja kaitset vajavad kõik inimesed, mitte ainult lapsed (Tuulik jt 1999).

Küsimusele miks inimesed soovivad partnerit ja perekonda on erinevaid seletusi. M. Tuuliku ja A. Tuuliku (1999) toovad teadusliku käsitlusena välja 5 eesmärki:

1. majanduslikud eesmärgid;
2. sotsiaalsed eesmärgid;
3. eneseteostuslikud eesmärgid;
4. emotsionaalsed eesmärgid;
5. bioloogilised eesmärgid.

Samas, annab kristlik käsitlus hoopis lihtsama seletuse sellele küsimusele. Inimene üksinda on vaid poolik olend, mees ja naine koos aga tervikorganism. See on kristlaste jaoks samasugune fakt nagu see, et lukk ja võti on üks mehhanism. Kaks poolust- mees ja naine- on loodud ühinema paarikaupa ja seda mitte ainult seksis, vaid absoluutselt kõiges (Tuulik jt 1999).

Siinkohal oleks sobilik tuua välja elanikkonnaküsitluse "Eesti 93" ja "Eesti 98" andmed selle kohta, millised on abikaasade kooselu motiivid. Uuringutes küsitleti Eesti põhirahvusest elanikkonda vanuses 18-70. 1993. aastal oli valimis 1320 inimest ja 1998.

aastal 1555 inimest (A. Kelam 2001). Tabelis 1 on näha, et olulisi erinevusi naiste ja meeste motiivide vahel ei ole. Samuti ei erine motiivid eriti linna ja maa inimeste vahel. Mõlemas uuringus on ülekaalukalt kõige osakaalukam armastusabi motiiv. Kooselu laste pärast või ühise omandi tõttu on mõlemas uuringus proportsionaalselt kõige madalama tulemusega, mis näitab, et inimeste kooselu eesmärgid on seotud pigem ikkagi emotsionaalsete vajadustega kui materiaalsete vajadustega.

2.2 Programmi „Paarisuhete hoidmine ja taastamine” tutvustus

Antud programm on välja töötatud vanglast ennetähtaegselt või tähtaegselt vabastavate isikute ettevalmistamiseks eluks väljaspool vanglat. Programmi eesmärk on muuta hoiakuid paarisuhtesse, perekonda, lapsevanemarolli, anda osalejatele infot ning panna nad mõtlema sotsiaalselt toimiva peremudeli üle. Teoreetilise alusena on kasutatud kommunikatsiooniteooriat, struktuurset ja süsteemset pereteraapiat. 2005.a. alustas 10 gruppi, neist 8 vanglates ja 2 gruppi kinnipeetavate naistele Tallinna kriminaalhooldusosakonnas. (Eesti Vangla kriminaalhooldusesüsteemi aastaraamat 2005)

Programmi hakati välja töötama 2003. aastal Soomes toimuvate perelaagrite eeskujul. 2005. aastal valmis ka programmi manuaal. Tegemist on sotsiaal-haridusliku programmiga, mille eesmärgiks on teadvustada kinnipeetavatele ja nende perekondadele pärast vabanemist tekkida võivaid emotsionaalseid pingeid ning nende maandamise võimalusi.

Hoiakud kujunevad inimese kasvades ja arenedes, peegeldades suhtlemist teistega. Kuna hoiakud kujunevad grupi mõjutustest, on hõlbelisi hoiakuid võimalik muuta ka grupitöö käigus. Programmi eesmärk on anda osalejatele infot ning panna nad mõtlema sotsiaalselt toimiva peremudeli üle.

Programm viiakse läbi koos kriminaalhooldusametnikega, et nad tutvuksid võimalike klientidega, paraneks vangla ja kriminaalhoolduse koostöö ning areneks võrgustikutöö.

Teiseks põhjuseks, miks kriminaalhooldajad osalevad, on et tutvustada kinnipeetavatele kriminaalhooldust ning valmistada neid ette võimalikuks ennetähtaegseks vabanemiseks. Programmis osalemise tingimusteks on:

1. kinnipeetaval peab olema toimiv paarisuhe;
2. kinnipeetaval peab avanema 1- aasta jooksul võimalus ennetähtaegselt vabaneda.

Võimaluse korral arvestatakse elupiirkonda vabanemisel. See võimaldab tuua programmi läbi viima just neid kriminaalhooldusametnikke, kes võiksid hakata edaspidi töötama selles grupis osalenud kinnipeetavatega.

Joonis 1. Programmi ülesehitus (Programmi „Paarisuhete hoidmine ja taastamine” manuaal)

Programm koosneb kahest osast. Esmalt viiakse läbi vanglas grupitöö, rühmas osaleb 8- 12 kinnipeetavat. Grupitöö käigus käsitletakse järgmisi teemasid:

- 1.) inimene, tema areng, vajadused, arenguetapid, elukaar;
- 2) probleemide ja konflikti määratlemine ja lahendamine;
- 3) suhtlemine, kuulamine, sõnaline väljendamine, mitteverbaalne suhtlemine, minapildi kujunemine, suhtlemise peegeldus;
- 4) suhtlemine perekonnas, rollid, struktuur, Maslow vajaduste hierarhia;
- 5) perekond kui süsteem, perekond suhetes väliskeskkonnaga;
- 6) perekonnaliidud, koalitsioonid, saladused, rituaalid;
- 7) abielu ja perekonna kriisid ning nende lahendamine, paarisuhte arengufaasid, peresuhte arengufaasid, lahutus.
- 8) vanemlik roll, kasuvanemad;
- 9) düsfunktsionaalse pere täiskasvanud lapsed;
- 10) hirm muutuste ees.

Kõik programmi osad koosnevad järgmistest komponentidest:

- tunnikonspekt,
- referatiivne teoreetiline alus,
- tööülesanded,
- materjalid ja õppevahendid, mille hulgast grupijuht/treener lähtuvalt oma grupi eripärast ning protsessi dünaamikast teeb valiku.

Programmi viivad läbi kaks grupijuhti, kriminaalhooldusametnik ja vangla sotsiaalosakonna töötaja. Grupijuhid peavad ise, arvestades grupi omapära, valima, milliste vahenditega nad teadmised grupini viivad. Selleks pakutakse neile loengut toetavaid lüümikuid, rollimänge, ülesandeid ning töölehti.

Teise osana programmis on kolmepäevane väljasõiduseminar kolmele kuni viiele paarile. Seal osalejad valivad grupijuhid koos teiste vangla osakondadega rühmatöö läbinud kinnipeetavate hulgast. Seminaril osalevad ka kinnipeetavate elukaaslased. Kolmepäevasel seminaril koostavad paarid piiratud ressursidega pere eelarvet, osalevad armukadedust ja hirme käsitletavates vestlusringides, lahendavad ootamatuid situatsioone, mis võivad

vabanemisel tekkida, saavad testida üksteise usaldust ja avaldada oma mõtteid ning tundeid. Kõik paarid peavad kolme päeva jooksul vähemalt tund aega vestlema perenõustajaga. Samuti saavad paarid vestelda kriminaalhooldajaga ennetähtaegse vabanemise teemadel. Väljasõiduseminaril ei osale lapsed, sest tähelepanu koonduks kiiresti neile ning omavaheliste suhte probleemidega tegelemine jäetaks meeldivama alternatiivi korral tagaplaanile.

Kogu programmi rahastajaks on Justiitsministeerium, alates 2005.a. jaanuarist on programm sisse kirjutatud Tallinna ja Murru Vanglate eelarvetesse, ülejäänud vanglatel aastast 2006. Väljasõiduseminaril osalemise eest maksavad osalejad sümboolse tasu. Kriminaalhooldajate kulud väljasõidul katab Justiitsministeeriumi kohtute osakonna kriminaalhoolduse talitus.

Väljasõiduseminaril osalevad 1-2 vangistusametnikku, kes on erariietes ja osalevad aktiivselt erinevates tegevustes. See annab kinnipeetavatele võimaluse õppida neid tundma ka teise külje pealt ning vähendab eelarvamusi vangistusametnike suhtes.

Tallinna Vanglas osalevad programmi pidulikul lõpetamisel ka kinnipeetavate naised, kellel on võimalik tulla. Grupijuhtide valikul on võimalik sellel üritusel läbi viia erinevaid tegevusi ja ülesandeid.

2.3 Lühiajalise väljaviimise korraldamine ja lühiajaliselt väljaviimiselt naasmine

Taotluse lühiajaliseks väljaviimiseks esitab programmi läbiviija üldises korras, kes täidab lisa 1 toodud saateülesande täitmise kavandamise blanketi, kooskõlastab saateülesande kavandamise julgeolekuosakonna juhatajaga ja esitab kava direktorile.

Otsus peab vastama haldusaktile esitatavatele nõuetele ja menetletakse vastavalt asjaajamiskorrale. Materjalid lisatakse kinnipeetava isiklikku toimikusse. Info, kellele võimaldatakse väljaviimine, edastab grupile selle läbiviija.

Läbiviija tellib majandusosakonnast transpordivahendi, seejärel teavitab järelevalveosakonna peaspetsialisti saatemeeskonna moodustamise vajadusest lühiajaliseks väljaviimiseks. Järelevalveosakonna peaspetsialist informeerib kavandatud saatmisest korrapidajat.

Väljaviimise kulude kalkulatsiooni koostab majandusosakonna juhataja, arvestades sõitmise kaugust ja muid asjaolusid. Kalkulatsioonileht lisatakse väljaviimise materjalide hulka. Sotsiaalhoolekande ürituse korral võib direktor sotsiaaltöötaja ettepanekul kinnipeetava vabastada väljaviimise kulude katmisest. Kui kinnipeetav ei anna nõusolekut kulude katmiseks, tõendab ta seda allkirjaga taotlusel, keeldutakse lühiajalisele väljaviimise loa andmisest VangS § 33 lg 2 alusel ning vormistatakse haldusakt vastavalt asjaajamiskorrale.

Korrapidaja korraldusel viiakse saadetav kinnipeetav oma kambrist vastuvõtupunkti, kus ta otsitakse läbi. Asjadega toimitakse samas korras, nagu teistel ajutistel lahkumistel vanglast ja seejärel antakse kinnipeetav üle saatemeeskonna ülemale.

Järelevalveosakonna peaspetsialist juhendab saatemeeskonna ülemat, kelleks Tallinna Vanglas on olnud vangistusosakonna inspektor-kontaktisikud ja julgeolekuosakonna spetsialistid.

Saatemeeskonna ülema ülesanneteks on:

1. teavitada kinnipeetavaid käitumisreeglitest lühiajalise väljaviimise ajal ja hoiatab kinnipeetavaid vastutusest, mis kaasneb põgenemise korral. Võtab kinnipeetavatelt allkirja reeglite teatavaks tegemise kohta lehele (lisa 2);
2. koostada direktori kirjaliku korralduse alusel saateplaani esimese osa (lisa 3) ja esitada see järelevalveosakonna peaspetsialistile kinnitamiseks;
3. tagada vajadusel saatemeeskonna relvastamise (relvad, laskemoon) ja sidevahenditega varustamine;
4. võtta vastu väljaviimisele saadetavad kinnipeetavad ja anda nad väljaviimiselt saabudes üle;
5. määrata kaitsepiiri, mille omavoliline ületamine tähendab kinnipeetava põgenemist;

6. korraldada kinnipeetavate läbiotsimine vastuvõtupunktis enne ja pärast väljaviimist;
7. määrata saatemeeskonna liikmete ülesanded kinnipeetava põgenemise, saatemeeskonnale kallale tungi vm erakorralisel juhul;
8. korraldada kinnipeetava põgenemisel nende jälitamist;
9. informeerida viivitamatult korrapidajat kinnipeetava põgenemisest või muust erakorralisest sündmusest;
10. keelata kinnipeetavate suhtlemist kõrvaliste isikutega, kui seda ei ole kavas ette nähtud;
11. kanda vanglasse tagasi tulles korrapidajale ette ülesannete täitmisest.

Saatemeeskonna ülemal on keelatud:

1. lahkuda saatemeeskonna juurest ning anda luba lahkumiseks saatemeeskonna liikmetele, kui see ei tulene teenistuslikest vajadustest;
2. jätta kinnipeetavaid järelevalveta.
3. Saatemeeskonna ülem peab määrama saatemeeskonna liikmete seast ülema abi, kes teda vajadusel asendab.

Saatemeeskonna liikmed:

1. asuvad pidevalt neile määratud kohas;
2. jälgivad pidevalt kinnipeetavate käitumist;
3. täidavad saatemeeskonna ülema muid korraldusi.

Vastuvõtupunkti vanglaametniku ülesandeks on kontrollida saadetavate kinnipeetavate isikusamasust, väljastada saatemeeskonna ülemale luba transpordipäasla läbimiseks (juhul, kui saateauto on vangla territooriumil), registreerida väljaviimine „Vanglast ajutiselt lahkunud kinnipeetavate arvestuse ööpäevases aruandes“, kajastada liikumist registris „Riiklik kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute register“. Kava jääb vastuvõtupunkti vanglaametniku kätte, kes edastab selle järgmisel tööpäeval arvestusosakonda säilitamiseks koos teiste väljaviimise aluseks olevate dokumentidega.

Saatemeeskond ja kinnipeetav läbivad vangla pääsla väljastatud loa ja saateplaani alusel. Vanglast väljumine ja kinnipeetava vanglasse tagasitoomine fikseeritakse saateplaani esimeses osas. Saatemeeskonna ülem täidab saateplaani teise osa (lisa 4) saateülesande täitmise ajal ning esitab pärast saateülesande täitmist kinnitamiseks juhendajale. Vanglasse tagasi saabudes läbib saatemeeskond ja kinnipeetav vangla pääsla saateplaani alusel.

Vastuvõtupunktis kontrollib vastuvõtupunkti vanglaametnik kinnipeetavate isikusamasust ja paigutab nad vastuvõtupunkti kambritesse. Saatemeeskonna ülem teavitab korrapidajat tagasi saabumisest. Korrapidaja korraldusel paigutatakse kinnipeetavad kambritesse üldises korras. (Kinnipeetava ...2007)

2.4 Vanglaametnike ülesanded programmis

Vanglaametnike ülesanneteks on:

1. teavitada osalejaid reeglitest;
2. teostada järelvalvet (kas osalejad peavad kinni reeglitest ja vajadusel kontrollida joovet);
3. reeglitest kõrvalekallete korral viia läbi vestlus vastavate isikutega või otsustada väljaviimise katkestamine;
4. hoida kursis vangla korrapidajat väljasõidukohas toimuvaga;
5. osaleda aktiivselt programmi tegevustes (nt rollimängudes, vestlusringides);
6. maha panna maastikumängu rada.

3. UURIMUSTÖÖ EESMÄRK JA MEETOD

3.1 Uurimustöö eesmärk ja hüpoteesid

Käesoleva uurimuse eesmärgiks on välja uurida, mida arvavad sotsiaalprogrammist „Paarisuhete hoidmine ja taastamine“ selles osalenud vanglaametnikud. Kuidas suhtuvad nad programmis osalemisesse ning kas ja mida võiks programmis selle tõhustamiseks muuta.

Eesmärgi saavutamiseks esitas autor intervjuude käigus järgmised põhiküsimused:

- Kuidas hindavad vanglaametnikud programmi vajalikkust?
- Kas ametnike osalemine programmis aitab kaasa programmi eesmärgile?
- Kuidas suhtusid kinnipeetavad programmis osalevasse vanglaametnikku?
- Kas ja mida tuleks programmis muuta?

Autori poolt püstitatud hüpoteesid:

- Väljasõiduseminaril kaasas olevad ametnikud ei võta programmi tõsiselt ning ei pea õigeks programmis osalemist;
- Ametnike teadmised programmi kohta on vähesed.

3.2 Uurimustöö valim ja meetod

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks viis autor läbi 7 arutlevat intervjuud. 5 nendest olid poolstruktureeritud intervjuud ja 2 nendest olid võimaluse puudumisel läbi viidud elektrooniliselt. Intervjuu küsimustik koosnes 6 küsimusest (Lisa 5).

Valimi moodustasid Tallinna Vangla praegused ja endised vanglaametnikud, kes olid viibinud programmi „Paarisuhete hoidmine ja taastamine“ väljasõiduseminaril. Nendeks

ametnikeks olid Tallinna Vangla vangistusosakonna peaspetsialist, inspektor-kontaktisik, järevalveosakonna peaspetsialist-korrapidaja, valvur ning julgeolekuosakonna spetsialist. Samuti Viru Vangla vangistusosakonna peaspetsialist ja üks inspektor-kontaktisik. Arutlevate intervjuude põhjal on koostatud kokkuvõtlik analüüs ning välja selgitatud ametnike seisukohad programmi ja nende endi osalemise kohta rollimängudes.

4. UURIMUSTÖÖ ANALÜÜS JA TULEMUSED

4.1 Programmi vajalikkus

Kõik intervjuudes osalenud ametnikud olid ühel meelel, et selline programm on kindlasti vajalik. Kinnipeetavad, kes programmis osalevad on karistust kandes palju distsiplineeritumad, nad on vanglas rahulikumad, nendega on palju vähem probleeme kui kinnipeetavatega, kellel puudub elukaaslane. Kinnipeetavad kannavad karistust teadmise ja vabanedes on neil kuhugi minna ja keegi ootab neid. Kuna neil on pered ja lapsed, siis selline programm aitab perekonda koos hoida, vähendab suhete katkemist ning soodustab edaspidises elus hakkama saamist.

Intervjuudest tuli välja, et ametnikud, kes on töötanud vanglasüsteemis aasta või alla selle, ei ole kursis programmi tingimustega, mille alusel kinnipeetavaid programmi valitakse. Ametnike arvates võtsid programmist osa ka kinnipeetavad, kellel oli karistusaja lõpuni mitu aastat. Seetõttu leidsid nad, et sellel programmil ei ole mõtet, kui kinnipeetav käib väljasõidul ära ja oma elukaaslast näeb kas pikaajalisel kokkusaamisel või aastate pärast kui on vabanenud.

Kaks ametnikku väitsid, et programmis osales ka kinnipeetavaid, kes olid leidnud elukaaslase vanglas karistust kandes. Nende kinnipeetavate jaoks oli oluline end vanglas heas valguses näidata. Selle põhjuseks on see, et neil oleks kindel võimalus ennetähtaegselt vabaneda ning oleks olemas paariline, et saaks karistuse kandmise ajal seksuaalset rahuldust.

4.2 Vanglaametnike osalemine ja vajalikkus programmis

Ametnike osalemise kohta programmi raames toimuvates rollimängudes olid ametnikud eriarvamustel. Oli ametnike, kellel ei olnud selle vastu midagi, kuid oli ka ametnike, kes olid selle vastu ja arvasid, et rollimängudes peaksid osalema spetsiaalsed inimesed.

Seitsmest vastanust kolm arvasid, et ametnikud ei tohiks rollimängudes osaleda. Põhjenduseks oli see, et programm on mõeldud kinnipeetavatele ja nende osalemine koos kinnipeetavatega rollimängudes võib hiljem hakata segama nende tööd. Kinnipeetavad võivad mõelda, et neil on nüüd ametnikuga head suhted ning võib hakata ametnikku suhtuma kui sõpra. Ülejäänud neli arvasid aga, et programmist osavõtt ei ole probleem. Ametnik peab jääma ametnikuks ja sellist asja ei saa juhtuda. Isegi kui mõni kinnipeetav niimoodi käitub, siis tuleb temaga läbi viia vestlus ja kinnipeetavaga suhted selgeks teha.

Ühe programmis osalenud ametniku arvates näitab rollimängudes osalemine kinnipeetavatele ka ametnike teist palet, et ametnik ei ole ainult näpuga korda taga ajav töötaja, kes igal võimalusel kohe kinnipeetavaid püüab karistada, vaid on ka normaalne inimene. Sellepärast ka ei ole programmis osalevad ametnikud vormis, vaid erariietes ja käituvad kui tavainimesed. Ametnike osalemine rollimängudes on hea, sest siis ei teki kinnipeetavatele vangla tunnet. Usalduse tekkimiseks on see vajalik. Usaldus omakorda on vajalik, et kinnipeetavad ja nende partnerid oleksid valmis ennast avama ja nii on võimalik nende olukordadega süvitsi minna. Sealjuures on programmis osalevate ametnike suhtumine väga oluline, sest nemad loovad õhkkonna seminari läbiviimiseks.

Kaks küsitletut arvas, et väljaviimisel peaks olema rohkem ametnike järelvalvet teostamas. Programmis osales viis kinnipeetavat ja nendega oli kaasas ainult kaks ametniku seega nad leidsid, et antud hulk ametnikke ei ole piisav kuna põgenemise oht on suur.

Ülejäänute arvates kahest ametnikust piisab, kuna programmis valiti osalema kinnipeetavad, kes hakkasid paari kuu pärast vabanema ning neil puudus põhjus põgenemiseks. Lisaks kontrollis kõik programmis osalevad kinnipeetavad üle vangla julgeolekuosakond ja põgenemise risk oli viidud miinimumini.

Just nooremad ametnikud leidsid, et vangla ametnikud ei peaks osalema koos kinnipeetavatega rollimängudes ning arvasid, et väljasõidul peaks järelvalvet teostama rohkem kui kaks ametniku.

Väljaviimise taotlust kõik vastanud menetlenud ei olnud. Inspektor – kontaktisikud said kinnipeetavate osas komisjonile ettepanekuid teha, julgeolekuosakonna ametnik uuris kinnipeetava ja tema elukaaslase tausta, ega ei ole kinnipeetaval tuttavaid kohas kuhu

väljasõidule minnakse. Intervjueeritavate arvates tuleks kontrollida kinnipeetavate ja nende elukaaslaste varasemat kooselu, et programmis osaleksid ikka kinnipeetavad kellel seda tõesti vaja on.

Kõikide väljasõidul kaasas olnud vanglaametnike arvates suhtusid kinnipeetavad kaasas olnud ametnikesse hästi. Neid ei häirinud, kui ametnikud neid kogu aeg jälgisid ja tundus, et kedagi häirinud ka ametnike osalemine rollimängudes. Pigem oli märgata, et kinnipeetavad püüdsid ise ametnikega rohkem kontakti saada ja sõbralike suhteid hoida.

4.3 Vanglaametnike mõtted programmi parendamiseks

Programmi täiustamiseks ja efektiivsemaks muutmiseks töid vangla ametnikud välja erinevaid mõtteid ja arvamusi. Programmi võiks paremaks muuta see:

- kui kinnipeetavad ja nende elukaaslased saaksid ise valida teemad, mis nende endi arvates võivad tulevikus muret tekitada või hetkel probleemiks on, sest praeguse programmi järgi on sotsiaaltöötajate poolt kindlad teemad paika pandud, mida väljasõidul arutatakse;
- kui programmist osavõtjatel oleks rohkem vaba aega. Praeguse programmi ajakava on väga tihe ja oli näha, et osalejad olid õhtuks päris kurnatud, eriti naised. Toimub palju rühmatöid, kriminaalhooldajatega individuaalseid probleemide arutlusi ja sportmänge. Kõigi nende ürituste vahel on küll 15 minutilised pausid, kuid need kulusid wc käimiseks;
- kui selliseid programme korraldada ka kinnipeetavatele, kellel on jäänud karistusaja lõpuni rohkem kui paar kuud ega hakka lähema paari aasta jooksul vabanema. Ka nendel kinnipeetavatele on elukaaslased, lapsed ja neil on veel raskem oma suhteid ja sidemeid perega hoida. Ametniku arvates oleks see hea ka vanglale, sest kinnipeetavad kannavad oma karistust siis palju rahulikumalt, distsiplinaarrikkumisi esineks vähem;

- kui korraldataks rohkem sportmänge, sest enamasti oldi siseruumides ja tundus, et osalejad ei suutnud päevalõpus enam nii aktiivselt rühmatöödest osa võtta, kuna mõtted olid mujal;
- kui väljasõidul oleks kaasas ka lapsed, sest paljud lapsed on oma isa näinud läbi lühiajalise kokkusaamis ruumi akna või siis enne seda kui isa vanglasse sattus;
- kui leitakse õiged paarid, kellele seda tõesti vaja on, kellel on suhtes suured probleemid. Osadel perekondadel tundus, et ei olnud need probleemid väga tõsised või ei olnud see suhe nii tõsine.

4.4 Ettepanekud

Toetudes uurimus tulemustele leidis autor, enne igat väljasõitu tuleks viia ametnike seas läbi programmi tutvustus ja selgitada neile põhimõtteid, et milline on programmi eesmärk ja sihtrühm. Praeguse seisuga tuleb välja, et vanglaametnikud ei ole kursis programmis toimuvaga ega tea, milliste kriteeriumite alusel kinnipeetavaid programmi osalema valitakse.

Nagu pealkirigi ütleb keskendutakse programmis paarisuhete hoidmisele ja taastamisele. Programmi valitakse ainult need kinnipeetavad, kes hakkavad aasta pärast vabanema ja kellel on kindel elukaaslane. Kuid sageli hakkavad suhted järk-järgult jähnenema juba vangistuse alguses. Kuna kergem on paarisuhteid hoida, kui seda hiljem taastama hakata, siis tuleks korraldada antud programmi ka kinnipeetavatele, kellel küll suhe olemas, kuid vabanemiseni veel pikk aeg.

Kuna ametnikud peavad väljasõidul osalema ka rollimängudes siis tuleks tulevikus suuremat rõhku panna ametnike valikule, et väljasõidule satuksid ametnikud, kes suhtuksid programmi tõsiselt ja osaleks aktiivselt kõikides tegevustes. Mazza (2001) toob esile, et juhtkonna toetus on oluline. Siinkohal võiks öelda sama, et programmis halba eeskuju andev ja sellesse eelarvamusega suhtuv ametnik võib kinnipeetavatele ja nende kaaslastele jätta programmist negatiivse mulje. Kui ametnikud tõesti ei taha programmi tegevustes

osaleda ning soovivad vaid järelevalvet teostada, siis peavad sotsiaaltöötajad enne väljasõidule minekut välja selgitama, kes oleks nõus seda tegema ning leidma selleks sobivad inimesed.

Et tulevased ametnikud oleksid pädevad ka sotsiaalprogrammide raames, tuleks nende tutvustamisele hakata tähelepanu pöörama varem kui päev enne väljasõitu. Sotsiaalprogrammide tutvustamisega tuleks alustada juba koolis (Sisekaitseakadeemias), kus tulevased ametnikud saaksid aimu, mida üks või teine programm endast kujutab ning tööle asudes ei tuleks neile enam uut koolitust korraldada. Samuti kajastada miks on sotsiaalprogrammid vajalikud, et need ei ole vaid ajaveetmise viis.

.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärk oli uurida mida arvavad ja mida teavad ametnikud, kes osalesid järelvaatajatena sotsiaalprogrammis “Paarisuhete hoidmine ja taastamine” ja kas oleks vajalik programmi läbiviimisel midagi parandada.

Uurimustöö eesmärkide saavutamiseks on läbi viidud poolstruktureeritud intervjuud Tallinna vangla praeguste ja endiste ametnikega, kes osalesid programmis.

Uurimustöö tulemusena selgus, et ametnike arvates on programm väga vajalik, kuid osad ametnikud ei pea õigeks, et nad peavad koos kinnipeetavatega osalema rollimängudes, mängides kinnipeetava last, sest ametnike arvates võivad kinnipeetavad hiljem ametnikesse suhtuda kui sõpra.

Uurimusest selgus veel, et ametnikud, kes on töötanud alla aasta ei ole kursis programmi tingimustega ja seetõttu leidsid osad ametnikud, et programm on suunatud valedele kinnipeetavatele, kellel seda üldse vaja ei ole.

Käesoleva lõputöö sissejuhatuses püstitas autor järgmised hüpoteesid: väljasõiduseminaril kaasas olevad ametnikud ei võta programmi tõsiselt ning ei pea õigeks programmis osalemist. Ametnike teadmised programmi kohta on vähesed. Lõputööst tulenevalt antud hüpoteesid leidsid osaliselt kinnitust. Selgus, et osad ametnikud ei pea õigeks rollimängudes osalemist koos kinnipeetavatega ning osade ametnike teadmised programmi kohta on vähesed. Seega tuleks võimalikult vara ametnikud kurssi viia programmi eesmärkidega ja hoolikamalt väljasõitudele ametnike valida.

РЕЗЮМЕ

Данная дипломная работа написана на тему программы «Обеспечение парных отношений» с точки зрения со стороны тюремных работников сделанных выездных семинаров.

Объем работы в напечатанном виде 41 страниц. При составлении работы было проработано 14 источников. Работа написана на эстонском языке и краткое резюме на русском языке. Дипломная работа разделена на 2 главы и использовался один рисунок.

Объектом исследования Данные работы были бывшие и сотрудники которые сейчас работают в Таллинской тюрьмы; кто были связаны с социальной программой «Обеспечение парных отношений».

Целью данной дипломной работы является выяснить, что думают и знают сотрудники которые участвовали в программе и найти лучшее решение улучшения программы.

Методом расследования были проведены несколько интервью с бывшими и нынешними сотрудниками отделов безопасности и надзора Таллинской тюрьмы.

После метода расследования выяснилось; что сотрудники считают программу нужным; но сотрудники; которые проработали в тюрьме меньше года не были информированы условиями программы и по их мнению нельзя сотрудникам участвовать в месте с заключенными в этих программах.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Asen, E., 1995. Pereraamat. Kuidas õnnelikult koos elada, Kirjastus Tänapäev, 206 lk
2. Bobbitt, M., Nelson, M. 2004. The Front Line: Building Programs that Recognize Families' Role in Reentry. New York: Vera Institute of Justice.
3. Bobbitt, M., Nelson M. 2004. The Front Line: Building Programs that Recognize Families' Role in Reentry. New York: Vera Institute of Justice.
4. Chapman T., Hough M.(1998). Tõendusmaterjalil põhinev praktika: juhend efektiivseks praktikaks. Põhja-Iirimaa: Tema Majesteetliku Katseaja Inspeksioon.
5. Crowe, M., 2005. Võit suhteprobleemide üle. Kognitiiv-käitumisteraapia, Kirjastus Tänapäev, 280 lk
6. Eesti Vangla – ja kriminaalhooldusesüsteemi aastaraamat 2005 (2006). Tallinn: Justiitsministeerium.
7. Harding, R. 2000. The psycho-social environment of prisons and its relationship to recidivism. Report of the project funded by a grant from the Criminology Research Council. Western Australia : Crime Research Centre University.
8. Hilborn, H., Hilborn, J. 2004. Sotsiaalse kaasamise kolmetahuline protsess SELSISON.
9. Kelam, A. 2001. Eesti perekond ja peresuhted 1990ndatel aastatel. Mitte ainult võitjatest lk 16-34
10. Kinnipeetava lühiajalise väljasõidu ja kinnipeetava või vahistatu lühiajalise väljaviimise taotluse menetlemise ning lühiajalise väljasõidu ja väljaviimise korraldamise juhend. 2007. Tallinn: Tallinna Vangla
11. Mazza, C., 2001. Teaching Parenting Skills to Intercarcerated Fathers. New York: Family and Correction Network.
12. Programmi “Paarisuhete hoidmine ja taastamine” manuaal (2005). Tallinn: Justiitsministeerium
13. Tuulik, M., Tuulik, A. 1999. Perekonnaõpetus. Tallinn: Riiklik Eksami ja Kvalifikatsiooni Keskus, 167 lk
14. Valik rehabilitatsiooni programme vanglates.(2005). Tallinn: Justiitsministeerium

LISA 1

Kinnipeetava lühiajalise väljasõidu ja
kinnipeetava või vahistatu lühiajalise väljaviimise
taotluse menetlemise ning
lühiajalise väljasõidu ja väljaviimise
korraldamise juhendi

lisa 6

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS

Alus: AvTS § 35 lg 1 p 7

KORRALDADA

(ees- ja perekonnanimi)

(ametikoht)

200_.

**KINNIPEETAVA VÄLJASPOOLE VANGLAT SAATMISE KAVANDAMINE
SAATEÜLESANDE TÄITMISEKS**

Jrk nr	Saadetava ees- ja perekonnanimi	Isikukood või sünniaasta	KarS või KrK §§	Karistuse aeg	Kambri nr	Saadetava isikuomadused
1						
2						
3						
4.						
5.						

Saatmise algus (kellaeg ja kuupäev)
Saatmise lõpp (kellaeg ja kuupäev)
Saatmise sihtpunkt
Saatmise eesmärk
Vajalik saatjaks vangla sotsiaaltöötaja (ees- ja perekonnanimi, ametikoha nimetus)
Vajalik saatjaks tervishoiuosakonna teenistuja (ees- ja perekonnanimi, ametikoha nimetus)

Isikliku toimiku ettevalmistamine	Vajalik	Ei ole vajalik
Transpordivahend	Vajalik	Ei ole vajalik

Algataja allkiri, ees- ja perekonnanimi, ametikoha nimetus, kuupäev	
--	--

Menetluse võtmise kuupäev	
Vangistusosakonna inspektor-kontaktisiku ees- ja perekonnanimi	

/tagakülg/

Väljaviimine	On võimalik	Ei ole võimalik
Vajab valvet	Relvastamata	Relvastatud (relva kirjeldus)
Ohjeldusmeetmete kasutamine	Vajalik	Ei ole vajalik
Saatemeeskonna liikmete arv		
Julgeolekuosakonna juhataja allkiri, ees- ja perekonnanimi, kuupäev		

Transpordivahend	
Majandusosakonna teenistuja allkiri, ees- ja perekonnanimi, ametikoha nimetus, kuupäev	

Transport (krooni)	Muud kulud (krooni)	Väljaviimise kulud kokku (krooni) (on kinni peetud vanglasiseselt isikuarvelt)
Finantsosakonna teenistuja allkiri, ees- ja perekonnanimi, ametikoha nimetus, kuupäev		

Saatemeeskonna ülema ees- ja perekonnanimi, ametikoha nimetus	
Saatemeeskonna koosseis ees- ja perekonnanimi, ametikoha nimetus	1.
	2.
	3.
	4.
	5.
Sidepidamisvahendid	
Järelevalveosakonna peaspetsialisti allkiri, ees- ja perekonnanimi, kuupäev	

LISA 2

Kinnipeetava lühiajalise väljasõidu ja kinnipeetava või vahistatu lühiajalise väljaviimise taotluse menetlemise ning lühiajalise väljasõidu ja väljaviimise korraldamise juhendi lisa 7

KINNIPEETAVALE LÜHIAJALISE VÄLJAVIIMISE TINGIMUSTE TEATAVAKS TEGEMINE

Olen teadlik, et põgenemise korral võib minu suhtes rakendada karistusseadustiku §-s 328 sätestatud ning teenistusrelva ja erivahendite kasutamist	
Allkiri	
Kinnipeetava ees- ja perekonnanimi	
Kuupäev	

Lühiajalise väljaviimise tingimused tegi kinnipeetavale teatavaks	
Allkiri	
Ees- ja perekonnanimi, ametikoht	
Kuupäev	

Karistusseadustik § 328 (väljavõte)
Kinnipidamiskohast ja vahi alt põgenemine

(1) Kinnipidamiskohast või vahi alt põgenemise eest - karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud:

1) vägivallega või

2) grupi poolt, -

karistatakse kuni viieaastase vangistusega.

LISA 3

Kinnipeetava lühiajalise väljasõidu ja kinnipeetava või vahistatu lühiajalise väljaviimise taotluse menetlemise ning lühiajalise väljasõidu ja väljaviimise korraldamise juhendi lisa 8

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS
Alus: AvTS § 35 lg 1 p 7

KINNITAN

(juhendaja ees- ja perekonnanimi)

(ametikoha nimetus)
" " _____ 200_

SAATEPLAAN ESIMENE OSA

SAATEMEESKONNA LIIKMED JA NENDE PAIGUTUS

Jrk nr	Saatemeeskonna liikme ametikoha nimetus	Saatemeeskonna liikme ees- ja perekonnanimi	Saatemeeskonna liikme ülesanne	Saatemeeskonna liikmete paigutus
1				
2				
3				
4				
5				

SAATEÜLESANDE TÄITMISE VIIS

Saatmise viis	
Sihtkoha andmed	
Saatmise alguse kellaeg ja kuupäev	
Saatmise lõpu kellaeg ja kuupäev	

SAATEÜLESANDE TÄITMISEKS TÄHTSAD ASJAOLUD

Marsruudi erisused, valve tugevdamise vajadus jne	

TEGEVUSKAVA

Tegevus	Kellaeg (ajavahemik)
Saatedokumentide kontroll	
Saatemeeskonna liikmete juhendamine	
Saatemeeskonna liikmete relvastumine, sidevahendite kättesaamine ja kontroll	
Saadetavate läbiotsimine ja põgenemisega kaasnevast vastutusest hoiatamine	
Vangla pääslast väljumine	
Liikumine sihtpunkti (ajavahemik)	
Toimingute (ravimine, dokumentide vormistamine jne) tegemisel järelevalve	

teostamine	
	/tagakülg/
Naasmine Vanglasse	
Pääsla läbimine	
Saadetavate läbiotsimine	
Saadetavate paigutamine kambritesse	
Ettekanne peaspetsialist-korrapidajale ja juhendajale saateülesande täitmisest	

SAATEÜLESANDE TÄITMISE ERINÕUDED

Hädaolukorras tegutseda vastavalt kehtestatud korrale. Täiendavad nõuded	

SAADETAVAD

Jrk nr	Ees- ja perekonnanimi	Sünniaeg või isikukood	Saatmiseks tähtsad asjaolud (põgenemiskaldumus, eraldihoidmise vajadus, kallaletungimise kaldumus, enesevigastuste tekitamise oht, muud asjaolud)	Kambri number saateautos (olemasolul)
1				
2				
3				
4				
5				

Saatemeeskonna ülem allkiri, ees- ja perekonnanimi, ametikoha nimetus, kuupäev	
--	--

Saadetavate üleandmine saatmiseks ja vanglast väljaviimiseks (kellaaeg, kuupäev)	
Peaspetsialist – korrapidaja (allkiri, ees- ja perekonnanimi)	
Saatemeeskonna ülem (allkiri, ees- ja perekonnanimi)	

Saadetavate tagasitoomine Vanglasse ja üleandmine (kellaaeg, kuupäev)	
Peaspetsialist - korrapidaja (allkiri, ees- ja perekonnanimi)	
Saatemeeskonna ülem (allkiri, ees- ja perekonnanimi)	

LISA 4

Kinnipeetava lühiajalise väljasõidu ja
kinnipeetava või vahistatu lühiajalise väljaviimise
taotluse menetlemise ning
lühiajalise väljasõidu ja väljaviimise
korraldamise juhendi
lisa 9

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS
Alus: AvTS § 35 lg 1 p 7

KINNITAN

(juhendaja ees- ja perekonnanimi)
" " _____ 200_ . a

SAATEPLAAN TEINE OSA

SAATEÜLESANDE TÄITMISE AJAL

Saadetavate katsed omavahel ühendust võtta ja selle takistamiseks rakendatud abinõud	
Korralikkumine või muu õigusrikkumine, mille on saadetav toime pannud, ja tarvitusele võetud abinõud	
Muud tähtsad andmed	
Saatemeeskonna ülem (allkiri, ees- ja perekonnanimi, ametikoha nimetus, kuupäev)	

LISA 5

EESMÄRK on uurida mida arvavad programmist vanglaametnikud, kes on osalenud väljasõidu seminaril ja millised oleksid ametnike poolsed programmi parandusettepanekud.

KÜSIMUSED

- 1) Mida arvate sellest programmist? (kas on vajalik või mitte, miks on vajalik või ei ole)
- 2) Kuidas suhtute vanglaametniku ülesannetesse programmis? (rollimängudes osalemine)
- 3) Mida võtate arvesse kui menetlete kinnipeetava taotlust, osalemaks programmis? (mis on keeldumise põhjused, mille põhjal teete kinnipeetava suhtes positiivse otsuse)
- 4) Kuidas suhtusid kinnipeetavad programmis osalevasse vanglaametnikku?
- 5) Kas vanglaametniku aktiivne osalemine programmis võib teie arvates osutada kinnipeetavale kasulikuks/vajalikuks?
- 6) Mida tuleks täiendada või lisada? (Mis oli puudu?) Või oli midagi üle?

LISA 6

Väljasõiduseminari ajakava

1. päev

14.00	Väljasõit vangla juurest.
15.00	Saabumine väljasõidukohta.
15.30-16.15	Rühmatöö „Reeglite tutvustamine“ osalejatega tutvumine, ürituse eesmärkide tutvustamine.
16.30-17.30	<ul style="list-style-type: none">• Kriminaalhooldaja individuaalvestlus ühe perega ja pere probleemide kaardistamine (vajadusel).• Ühele perele perenõustaja konsultatsioon.
18.00-19.00	Rühmatöö „Pere eelarve“
19.00	Õhtusöök.
19.30- 20.30	<ul style="list-style-type: none">• Kriminaalhooldaja individuaalvestlus ühe perega, ja pere probleemide kaardistamine (vajadusel).• Ühele perele perenõustaja konsultatsioon.
21.00-22.00	Rühmatöö: „Pere eelarve“ (jätkub).
22.00	Tänaseks kõik ☺

2. päev

9.00	Hommikusöök
9.30 -10.30	<ul style="list-style-type: none">• Kriminaalhooldaja individuaalvestlus ühe perega, pere probleemide kaardistamine (vajadusel).• Ühele perele perenõustaja konsultatsioon.
10.30	Maastikumäng, mis seisneb lõbusas tegevuses eesmärgiga suurendada lähedust partnerite vahel.
12.30-14.00	Vaba aeg.
14.00	Lõuna.
15.00-16.00	<ul style="list-style-type: none">• Grupitöö naistele : lootused-ootused.• Grupitöö meestele : raha.
16.45-17.45	<ul style="list-style-type: none">• Grupitöö meestele : ootused-lootused.• Grupitöö naistele : raha.
18.00-19.00	<ul style="list-style-type: none">• Kriminaalhooldaja individuaalvestlus ühe perega, pere probleemide kaardistamine (vajadusel).• Ühele perele perenõustaja konsultatsioon.
19.00	Rühmatööde arutelu.
20.00	Õhtusöök.
21.00	Situatsioonimäng.
22.00	Programm läbi, lõõgastagem ☺

3. päev

9.00	Hommikusöök
10.00	<ul style="list-style-type: none">• Kriminaalhooldaja individuaalvestlus ühe perega, pere probleemide kaardistamine (vajadusel).• Ühele perele perenõustaja konsultatsioon.
11.00 – 12.00	Sportmängud.
12.00 – 13.00	Tagasiside.
14.00	Lõuna.
14.30-15.00	Kokkuvõtete tegemine.
15.00	Ärasõit ☺